

Monumentnummer*: 531772

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 28 november 2014
Kadaster deel/nr 82971/189

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Acquoy West Betuwe Gelderland

Locatiennaam Locatieomschrijving
Acquoy Fort bij Asperen

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Beesd	L			1161
Beesd	L			1162
Beesd	L			1163
Beesd	L			723
Beesd	L			722
Beesd	L			69
Beesd	L			904
Beesd	L			905

Omschrijving**

Cluster 67.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

FORTAANLEG EN AARDWERKEN, WAARIN RESTEN VAN GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS, MET (OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-) WEGEN EN MET DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE ZONE Het Fort bij Asperen is een van de tot de Nieuwe Hollandse Waterlinie behorende torenforten die voorzien zijn van typerende aarden en aangeearde onderdelen. Forten en

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

vergelijkbare werken werden gewoonlijk geconstrueerd op basis van vooraf aangebrachte aardlichamen, die als een fundering fungeerden en wegzakken in (een natte en slappe) bodem moesten voorkomen. Bij de bouw van de werken is, behalve dit gewoonlijk tactisch 'voorgevormde' aardlichaam - dat op zichzelf reeds een weerbare rol vervulde of kon vervullen - ook nog een specifieke aanleg gerealiseerd die bedoeld was om de defensieve kracht te vergroten, de veiligheid van de bezetting te waarborgen en intern en extern transport en verkeer te vergemakkelijken. Zo ontstonden er onder meer aarden dekkingen voor verschillende bouwwerken, om ze minder kwetsbaar te maken voor inslagen van vijandelijk vuur, aarden wallen die de bebouwing en open terreinen dekten en de contouren bepaalden, gedekte toegangen, bestrate paden en appelplaatsen. De aardwerken zijn in sterk van elkaar verschillende grondplannen aangelegd, vaak met een of meer bastions, die eveneens in vorm konden verschillen. Rond het aardlichaam kwam - indien mogelijk - een natte gracht te liggen, terwijl de werken gewoonlijk waren omgeven door een militaire begrenzing, die was aangeduid met grenspalen. Over de gracht lag gewoonlijk een (beweegbare) brug - verschillende typen komen voor - maar soms bestond een vaste oeververbinding, bijvoorbeeld in de vorm van een dam, die deel (kunnen) uitmaken van het wegensysteem. Langs de buitenzijde van de grachten lag vaak een weg of pad, dat zowel in de vorm van een gedekte weg kon zijn aangelegd, als ook wel gelijk met of zelfs boven maaiveldniveau lag. Deze wegen of paden konden verschillende functies hebben, uiteenlopend van openbare weg tot onderhoudspad, en ook van militaire gedekte weg tot exclusieve toegangsweg naar het fort. Buiten de natte gracht bevindt zich bovendien vaak een (van oudsher en nog ten dele) met grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog eveneens zeggenschap had, de zogenoemde Militaire Landsgrond.

Omschrijving

FORTAANLEG EN AARDWERKEN, WAARIN RESTEN VAN GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS, MET (OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-) WEGEN EN MET DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE ZONE Het Fort bij Asperen bestaat in hoofdzaak uit een lensvormig (bijna half rond) aardwerk met de sterkste ronding naar de oostzijde en met verschillende niveaus, waarvan de noord- en zuidzijde tamelijk scherpe vormen kent. De halfronde contrescarp volgt ruwweg de lijn van het oostelijke aardwerk. De aardwerken omsluiten het open fortterrein of terreplein vrijwel geheel, terwijl toren en contrescarp door min of meer op elkaar aansluitende aardwerken zijn gedekt. Het fort is destijds op de noordelijke of rechter (hier oostelijk gelegen) Lingedijk gebouwd, met als gevolg dat de (openbare) weg over de dijk (aanvankelijk oostelijk, maar) na ca. 1880 westelijk om het fort is geleid. Het terrein is nog grotendeels in de toestand van rond 1880. De bij de modernisering van die tijd gedempte cirkelvormige gracht rond de toren is toen deels tot een open terrein omgevormd en deels benut voor het opwerpen van de contrescarp, terwijl de toegang tot het fort (die tot die tijd aan de zuidzijde lag) zich nu nog steeds aan de noordwestzijde bij de Lingedijk bevindt. De gracht van het Fort bij Asperen is nog vrijwel compleet aanwezig en vormt een ruime omkadering van de aanleg van het fort. Aan de westzijde was het fort van oudsher over een brug bereikbaar, maar deze is intussen vervangen door een dam over de gracht. De openbare omleidingsweg ligt op de westelijke buitenoever van de natte gracht en valt daar samen met de huidige Noorder Lingedijk; dit is een aanpassing, uitgevoerd rond 1880. Langs vrijwel de gehele oostzijde van de natte gracht zijn resten van een smal onderhoudspad op kadenniveau aanwezig; het pad is vanuit het zuiden toegankelijk via een relict van de vroegere Lingedijk. De gracht staat aan de noordzijde in een brede, open verbinding met het Acquoyse Wiel (restant van een dijkdoorbraak); hier ontbreekt van oudsher een onderhoudsweg. De omleidingsweg wordt nabij het wiel doorsneden door een inundatiesluis, die in verbinding staat met de Linge. Door middel van deze sluis kon het waterpeil in de natte gracht en het wiel worden gesteld. De oorspronkelijk met grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, is op de bij dit document behorende kaart aangeduid.

Waardering

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De FORTAANLEG EN AARDWERKEN, WAARIN RESTEN VAN GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS, MET (OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-) WEGEN EN MET DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE ZONE van het Fort bij Asperen is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw).

Het onderdeel is een voorbeeld van een aarden aanleg met wegen- en padenstelsel, aarden dekking voor verschillende functies, gracht, omleidingsweg en door middel van grenspalen aangeduide militaire zone uit de periode 1845-1850, dat in een latere ontwikkelingsfase, rond 1880, is verbeterd en uitgebreid.

* Ensemblewaarde en situationele waarden vanwege zijn ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen en in het bijzonder in de vrijwel gave relatie met het aangrenzende en uitzonderlijk omvangrijke sluiscomplex, de Wapenplaats bij Asperen en het schootsveld.

* Het onderdeel is representatief omdat het verschillende fasen in de ontwikkeling van accesverdediging op grote schaal en in grotendeels ongeschonden fysieke omgeving laat zien en in het bijzonder die van de toepassing van aarden dekking en van natte grachten rond forten.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat het in sinds omstreeks 1900 vrijwel ongewijzigd staat het systeem van bescherming door middel van aarden dekking laat zien en omdat het grondplan, de gehele gracht en de ringweg vrijwel onveranderd bewaard zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie